

Kristendommen

Allan Poulsen

Hvad er kristendom?

Ordet kristendom er dannet af *Kristus*. Kernen i kristendommen er nemlig troen på, at *Jesus Kristus* er Guds søn og verdens frelser. Jesus er en historisk person, som levede i Palæstina i perioden ca. 1-30 e.Kr., men han anses af kristne også for at være guddommelig.

Kristendommen gør krav på at være en universel religion, altså en religion som har gyldighed overalt og for alle. Den er klart dominerende i Europa og i Nord- og Sydamerika, men har i øvrigt bredt sig til alle dele af verden, og den breder sig stadig. Ca. 33% af verdens befolkning er kristne; i Danmark ca. 80%.

Den kristne tro er baseret på Bibelen, en skriftsamling, som er blevet til i perioden ca. 650 f.Kr.-100 e.Kr. En almindelig anerkendt sammenfatning af den kristne tro findes i en formulering, som kaldes *den apostolske trosbekendelse*. Den rummer tre hovedpunkter, som normalt omtales som "de tre trosartikler". Trosbekendelsens indhold kan kort sammenfattes sådan her:

1. Der findes én gud, som har skabt alt. 2. Den historiske person Jesus af Nazaret var på én gang et menneske og Guds søn. Han blev henrettet ved korsfæstelse, men opstod fra de døde og fór senere til himmels. 3. Efter at Jesus har forladt jorden, er Gud stadig til stede i skikkelse af *Helligånden*, som konkret virker igennem de troendes fællesskab: kirken. Alle mennesker tilbydes syndernes forladelse og evigt liv.

Disse trosartikler kræver naturligvis tolkning, og de bliver tolket på mange måder. Men med ganske få undtagelser er alle kristne trosretninger enige om, at de udgør en god sammenfatning af den kristne tro.

Kristendommen er historisk nært beslægtet med både jødedommen og islam. Kristne, jøder og muslimer er enige om troen på én gud, som er verdens skaber. Derimod er troen på, at Jesus af Nazaret er Guds søn og verdens frelser, unik for kristendommen.

BAGGRUND OG HISTORIE

Det gamle Israel og jødedommen

Kristendommen er historisk set en udløber af jødedommen; både Jesus og de første kristne var jøder. Vi begynder derfor med en introduktion til oldtidens jødedom.

Jødedommen er i sin oprindelse en national religion for indbyggerne i Israel. I det følgende gengives hovedtrækkene af det jødiske folks historie i oldtiden, sådan som den er beskrevet i den del af Bibelen, som i kristen sprogbrug betegnes *Det Gamle Testamente*. Det er omdiskuteret, om fremstillingen i Det Gamle Testamente rummer en historisk kerne, eller om den er ren og skær religiøs fiktion. Det afgørende er imidlertid, at den er udtryk for det jødiske folks selvforståelse.

Betegnelser for det jødiske folk

Det folk, hvis historie beskrives i Det Gamle Testamente, kan betegnes med forskellige ord:

- *israelitter*, når der fokuseres på deres land, Israel
- *hebræere*, når der fokuseres på deres sprog
- *jøder*, når der fokuseres på deres religion.

Betegnelsen *jøder* er mest dækkende i de fleste religionsfaglige sammenhænge. I denne fremstilling bruges den også om folket i den ældste tid, selv om ordet faktisk først dannes senere.

Indbyggerne i det moderne Israel (efter 1948) betegnes *israelere*.

De første kapitler i Det Gamle Testamente indeholder de kendte beretninger om *skabelsen*, *syndefaldet*, *Kain og Abel*, *syndfloden* (*Noas ark*) og *Babelstårnet*. Der er tydeligt tale om det, som i religionsfaget kaldes myter. Det er tekster, som blandt andet giver forklaringer på nogle grundlæggende forhold i tilværelsen, og som ikke kan placeres i historisk tid.

Den egentlige beretning om jødernes historie begynder i 1. Mosebogs kapitel 12 med en person ved navn Abraham, som på befaling af Gud slår sig ned i Kana'ans Land. Gud slutter en pagt med Abraham. En pagt er en gensidig aftale: Abraham lover at lade alle mænd i sin slægt omskære; Gud lover til gengæld at gøre hans efterkommere til sit særligt udvalgte folk og at sikre dets vækst og succes. Forestillingen om, at der foreligger en pagt mellem Gud og folket, er afgørende for jødisk selvforståelse, og den videreføres senere i kristendommen på en ny og omtolket måde.

Abraham, hans søn *Isak* og hans sønnesøn *Jakob* er det jødiske folks patriarker (stamfædre).

Unc
sønner
til Æg
men bl
af den
Gu
Ægypt
'de ti p
så isra
vigtig
jødisk
I 40
ny en j
at over
bud fo
række
Me
af et p
forme
Davida
hed so
efterfi
jødisk
og pr

Bete

Jøde
Da je
På J
Efter
stæn
I 194

I de f
skift
blive
får s
Nebi
depo
dere
eksil
de b

Under dramatiske omstændigheder udvander Jakob og hans tolv sønner (stamfædre for Israels tolv stammer) et par generationer senere til Ægypten. Deres efterkommere lever der i adskillige generationer, men bliver i stigende grad opfattet som et upopulært fremmedelement af den ægyptiske befolkning.

Gud udvælger nu *Moses* som den leder, der skal føre folket ud af Ægypten. Det sker efter en række dramatiske begivenheder: Gud sender 'de ti plager' og rydder til sidst en vej direkte gennem Det Røde Hav, så israelitterne kan forlade Ægypten. Udfrielsen fra Ægypten bliver en vigtig del af den jødiske "grundfortælling". Den fejres hvert år i den jødiske påske.

I 40 år vandrer israelitterne rundt i Sinais ørken. Her indgås der på ny en pagt mellem Gud og folket. Denne gang bliver folkets forpligtelse at overholde de ti bud, som overrækkes til Moses på Sinais bjerg. De ti bud forbliver jødernes religiøse 'grundlov', som straks suppleres med en række detaljerede love (613 i alt, ifølge den traditionelle optælling).

Med Guds hjælp erobrer israelitterne derefter Kana'ans Land. I løbet af et par århundreder får de samlet landet og etableret et kongedømme, formentlig omkring år 1000 f.Kr. De tre første i kongerækken er *Saul*, *David* og *Salomo*. Kong David bliver stående i israelitisk-jødisk bevidsthed som den største af alle konger, en person, som står Gud nær. Hans efterfølger Salomo får varig betydning ved at være den, der flytter den jødiske gudsdyrkelses centrum til Jerusalem, hvor han bygger et stort og prægtigt tempel.

Betegnelser for landet

Jødernes land hedder oprindeligt *Kana'ans Land*.

Da jøderne har erobret det efter udfrielsen fra Ægypten, får det navnet *Israel*.

På Jesu tid bruger man gerne den romerske betegnelse for området: *Palæstina*.

Efter at romerne havde nedkæmpet et stort jødisk oprør, blev den jødiske nation fuldstændig opløst i 135 e.Kr.

I 1948 oprettedes den nye nation *Israel* efter vedtagelse i FN.

I de følgende århundreder gennemlever det jødiske folk en meget omskiftelig historie, som er præget af, at der er tale om en lille nation, som bliver genstand for mange overgreb fra skiftende stormagters side. Det får stor betydning for jødedommens udvikling, at babylonerkongen Nebukadnesar i 587 f.Kr. plyndrer Jerusalem, ødelægger templet og deporterer folket – eller i hvert fald en stor del af dets præster og ledere – til Babylon. Deres ophold i Babylon, som normalt omtales som *eksilet* eller *det babyloniske fangenskab*, varer indtil 539 f.Kr. Da vender de bortførte tilbage, og en genopbyggelse af templet påbegyndes. Det

Ifølge Det Gamle Testamente kommer jødefolkets stamfader Abraham fra byen Ur, hvorfra han drager til Kana'ans Land, hvor han slår sig ned. Her lever hans søn Isak og hans sønnesøn Jakob, men Jakob udvander til Ægypten. Efter adskillige generationers ophold i Ægypten, drager folket tilbage og erobrer Kana'an, som de giver navnet Israel.

fremgår af de præcise årstal, at vi nu har ret sikker historisk viden om begivenhederne.

I tiden omkring vor tidsregnings begyndelse er Israel en del af Romerriget og under besættelse af romerske tropper. Kernen i den jødiske religion består nu af to hovedelementer. Det første er kulten i templet i Jerusalem. Det er afgørende, at der er ét tempel på ét bestemt sted, som i en vis forstand opfattes som Guds bolig. Her opretholdes der et stort præsteskab, og der gennemføres dagligt ofringer og rituelle bønner. Ved de jødiske højtider valfarter i tusindvis af jøder til templet for at ofre og bede. Templet i Jerusalem har en betydning, som kan sammenlignes med den betydning, Kaba'en i Mekka mange århundreder senere får i islam.

Det andet hovedelement i jødedommen er overholdelsen af den religiøse lov. De velkendte ti bud er som nævnt kun 'grundloven', hertil kommer et stort antal detaljerede regler for jødernes levevis. De lærde, som er eksperter i dette lovstof, kaldes skriftkloge. En vigtig religionspolitisk retning blandt de skriftkloge var farisæerne, som lagde stor vægt på at fortolke loven, så den kunne anvendes på datidens moderne liv. Det indgik jo i pagten med Gud, at de skulle overholde loven omhyggeligt, for at det skulle gå folket godt.

Foruden disse to hovedelementer i den jødiske religion skal nævnes en bestemt forestilling, som kommer til at få afgørende betydning for kristendommens opståen; det er forventningen om, at Gud vil komme folket til hjælp ved at sende en frelser: *messias*. Ordet betyder ordret 'den salvede' og hentyder til den rituelle overhældelse med olie, man foretog ved indsættelse af konger, præster og profeter. Forventningen

om messias blev sat i forbindelse med den legendariske kong David, og den almindelige opfattelse var, at man kunne vente sig en ny stærk kongeskikkelse, en ny David, eventuelt med overnaturlig kraft.

Jesus af Nazaret anses af kristendommens grundlæggere for at være denne messias, mens jøderne som helhed afviser, at det kan være tilfældet; Jesus levede jo på ingen måde op til forventningerne om en stærk konge. Det er her, vandene skilles mellem jødedom og kristendom.

Bibelen

Bibelen er kristendommens hellige skrift (kanon). Den består af to dele: Det Gamle Testamente (GT) og Det Nye Testamente (NT). Ordet 'testamente' betyder i denne sammenhæng 'pagt'.

Det Gamle Testamente består af 39 mindre skrifter, som er nedskrevet i perioden ca. 600-150 f.Kr. Det er skrevet på hebraisk. Hovedtemaet er det jødiske folks forhold til Gud. GT er også jødedommens hellige skrift.

Det Nye Testamente består af 27 mindre skrifter, som er skrevet i perioden ca. 50-100 e.Kr. Heri indgår bl.a. de fire 'evangelier' om Jesu liv, og en række breve af Paulus. Hovedtemaet er Jesu Kristi liv, lidelse og død, og den nye 'pagt', som dermed er oprettet mellem Gud og mennesker.

Jesus af Nazaret – Jesus Kristus

Jesus af Nazaret er en historisk person, som lever i Palæstina i perioden ca. 1-30 e.Kr. Hans eksistens bekræftes af romerske kilder fra 1. og 2. århundrede, men al vores viden om hans liv og forkyndelse har vi fra de kristne skrifter i Det Nye Testamente. Der er altså ikke nogen tvivl om, at Jesus har levet, men det kan ikke lade sig gøre at rekonstruere hans liv på en bare tilnærmelsesvis objektiv måde. Ud fra en religionsfaglig synsvinkel er det imidlertid også de første kristnes forståelse af Jesu betydning, der er interessant, da det er den, der bliver grundlaget for den nye religion kristendommen.

Om navnet Jesus Kristus

Jesus er et personnavn. På dansk bruger man traditionelt ejefaldsformen *Jesu* efter ordets bøjning på latin. Nu om dage kan man dog også møde almindeligt ejefald: *Jesus*'. Man bruger ofte betegnelsen *Jesus af Nazaret*, når man taler om den historiske person.

Kristus er den fordanskede form (via latin) af det græske ord *Christos*, som er en oversættelse af det hebraiske ord *messias*: en salvet. Ejefaldsformen er *Kristi*, men i moderne dansk kan man møde formen *Kristus*'. Når man bruger betegnelsen *Jesus Kristus*, refererer man altså normalt til Jesus, som han forstås i kristendommen: som både menneske og frelser.

Ifølge Det Nye Testamente bliver Jesus født i Betlehem omkring vor tidsregnings begyndelse. Hans mor er Maria, hendes mand er Josef, men Jesu egentlige far siges at være Helligånden – altså Gud. Med fortællingen om Jesu fødsel i Betlehem tydeliggøres budskabet om, at han er messias. I jødisk tradition er Betlehem nemlig kong Davids by, og forestillingen om den kommende messias sættes i forbindelse med David. Han vokser imidlertid op i Nazaret i Galilæa. Som ung mand bliver han en kendt prædikant, som sammen med sine disciple vandrer rundt i Galilæa og forkynner sin egen fortolkning af den jødiske religion, helbreder folk blot ved at berøre dem eller sige et ord, og udfører andre undere. Han bliver populær i befolkningen, men møder stor skepsis og modstand fra de jødiske lederes side. Det sidste skyldes, at de mener, han undergraver den jødiske tradition på to afgørende punkter:

For det første er han kritisk over for tempelkulten og de rituelle forpligtelser. Han nedprioriterer disse ting til fordel for almindelige medmenneskelige og etiske forpligtelser.

For det andet omtolker han den religiøse lov drastisk. Også her synes princippet at være, at de dele af loven, som omhandler almindelig medmenneskelighed, prioriteres højere end de egentlig 'religiøse' eller rituelle pligter. For eksempel tilsidesætter han forbudet mod at arbejde på sabbatten (den ugentlige helligdag), hvis der er behov for at hjælpe andre mennesker.

Om den kristne tidsregning

Den kristne tidsregning, som tager udgangspunkt i Jesu fødselsår, blev lanceret i 525 e.Kr. af munken Dionysius Exiguus. Den bruges i dag over hele verden, selv om de andre verdensreligioner har deres egne tidsregninger, som bruges parallelt.

Men Jesu fødselsår kan ikke fastsættes præcist. De oplysninger, vi har fra Bibelen, og som kan sammenholdes med andre kilder, kan ikke forenes: Ifølge Mattæusevangeliet er Jesus født i kong Herodes den Stores regeringstid – han døde år 4 f.Kr. Ifølge Lukasevangeliet er Jesus født det år, den syriske statholder Quirinius holdt folketælling – det var i 6 e.Kr.

Jesu 'karriere' som vandreprædikant er ganske kort, måske kun et par år. Den slutter med, at han sammen med disiplene vandrer til Jerusalem for at deltage i en af jødernes største højtider, påsken. (Jøderne fejrer som nævnt påske for at mindes udfrielsen fra Ægypten. Da kristendommen bliver en selvstændig religion, etableres der en ny tradition for *kristen* påske).

Da Jesus ankommer til Jerusalem, bliver han først af befolkningen hyllet som messias. De jødiske lederes skepsis over for hans virksomhed bliver imidlertid forstærket af en begivenhed, der finder sted, da han kommer ind i templets forgård. Her bliver han ophidset over al den

kommercielle aktivitet, der udfolder sig: Der er fyldt med boder, hvor tilrejsende jøder kan veksle deres valuta og købe dyr til offerhandlingerne. Jesus jager alle disse handelsfolk ud. Præsterne og de farisæiske skriftkloge opfatter dette som et angreb på tempelkulten og planlægger herefter at få ham dødsdømt. De betaler en af hans disciple, Judas, for at give dem informationer om, hvor og hvornår de kan arrestere ham diskret.

I løbet af nogle få dage bliver Jesus arresteret, dømt, korsfæstet og begravet – hvorefter han ifølge Det Nye Testamente opstår fra de døde. Hele dette forløb udgør en central del af den kristne grundfortælling. Faktisk kan man med fordel betragte beretningen om Jesu lidelse, død og opstandelse som kristendommens centrale 'myte'. Men ordet sættes her i anførselstegn, fordi der ikke i egentlig forstand er tale om en myte – begivenhederne beskrives jo som historiske. Denne myte danner grundlag for den kristne påske. I det følgende ridses forløbet op med udgangspunkt i den danske kalenders helligdagsbetegnelser:

Palmesøndag: Indtoget i Jerusalem. Jesus hyldes som messias.

Skærtorsdag: Jesus nyder sit sidste måltid sammen med disciplene. Her giver han udtryk for, at han er klar over, at en af disciplene vil forråde ham. Under en senere aftentur i Getsemane Have bliver han arresteret og føres til forhør for Det Store Råd (som blandt sine funktioner havde den at fungere som højesteret). Her dømmes han for gudsbespottelse, idet han indrømmer at gøre krav på at være messias og Guds søn. Begrundelsen er nærliggende: Han ligner jo ikke den messias, man venter, og påstanden om at være Guds søn er et brud på den jødiske monoteisme. Retshandlingen fortsætter næste morgen:

Langfredag: Jesus føres også til den romerske statholder, Pontius Pilatus, og anklages på en anden måde. Det bliver nu sagt, at han påstår at være jødernes konge. Hårdt presset af de jødiske ledere og efterhånden også af hele folkemængden dømmer Pilatus Jesus til døden ved korsfæstelse. Han dør på korset allerede samme dag. Da han udånder, flænges forhængen i templet fra øverst til nederst, og en romersk officer erklærer, at han var Guds søn. Det er nærliggende at tolke disse detaljer i beretningen som symboler på, at jødedommen nu er død og en ny sand tro blevet til. Sønderrivelsen af templets forhæng symboliserer jødedommens sammenbrud. Det forhold, at det er en ikke-jøde, som erklærer Jesus for Guds søn, er udtryk for, at en ny, global religion er ved at opstå. Allerede samme aften udleveres Jesu lig til en af hans tilhængere, som begraver ham i en klippehule.

Lørdag er jødernes helligdag – sabbatten. På denne dag sker der ingen afgørende begivenheder.

Påskedag (søndag): Nogle af kvinderne blandt Jesu tilhængere går ud til graven for at ære hans lig ved at overhælde det med frisk salve.

Matthias Grünewald:
"Korsfæstelsen". Ca. 1524.
Billedet viser meget tydeligt, at der i kristendommen lægges vægt på, at Jesus var et rigtigt menneske, som virkelig led under torturen og henrettelsen.

De konstaterer imidlertid, at graven er tom, og den opstandne Jesus viser sig for dem. Senere viser han sig for hele discipelflokken, og troen på, at Jesus gennem sin opstandelse har overvundet døden, bliver et centralt punkt i den kristne tro.

Ovenstående gengivelse af begivenhedsforløbet i forbindelse med Jesu død og opstandelse kræver en supplerende kommentar:

Som nævnt ovenfor er der tale om en ejendommelig sammenblanding af historisk beretning på den ene side og myte på den anden side: Der er masser af konkrete historiske oplysninger om tid, sted og navngivne personer. Men opstandelsen og mange af de elementer i beretningen, som lægger op til den, ligger helt uden for, hvad der betragtes som muligt i virkeligheden, og kan bedst anskues som mytiske elementer i beretningen. Selv om beretningen i sin helhed ikke er en egentlig myte, kan den derfor i afsvækket betydning betragtes som den centrale

kristne myte. I denne bogs religionshistoriske kapitel defineres en myte som en fortælling om de nuværende forholds allerførste begyndelse i urtiden, om en tid, hvor alt bliver nyt, eller tiden 'nulstilles' (se s. 13-16). Jesu død og opstandelse markerer netop en sådan nulstilling; fra nu af påstås menneskeheden at være stillet i en helt ny situation.

Efter opstandelsen – grundlæggelsen af den kristne kirke

Ifølge Det Nye Testamente opholder Jesus sig på jorden i 40 dage efter opstandelsen. Derefter tager han afsked med disciplene med en erklæring, som i Matthäusevangeliet indledes med disse ord: "Mig er givet al magt i himlen og på jorden. Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple ..." (Matt 28,18-19). Hermed tydeliggøres endnu engang ideen om, at budskabet om Jesus Kristus nu er på vej til at blive til en universel religion. Efter sine afskedsord optages han direkte til Gud i himlen – en begivenhed, som i kalenderen markeres som *Kristi himmelfartsdag*.

Jøderne i Det Nye Testamente

'Jøderne' optræder i de kristne kildeskrifter næsten altid som skurkagtige statister i en fortælling, som har det formål at fremhæve kristendommens sandhed. Det skyldes, at Det Nye Testamente blev nedfældet på et senere tidspunkt, hvor jøder og kristne var blevet hinandens fjender.

Fx var *farisæer* på Jesu tid en saglig betegnelse for en tilhænger af en af jødedommens retninger. Men på grund af de mange sammenstød mellem Jesus og 'farisæerne', som refereres i evangelierne, er ordet kommet til at betyde en hykler og principrytter.

Evangeliernes udlægning af retssagen mod Jesus frembyder et særligt problem. Det ser ud, som om Pontius Pilatus kun dømmer Jesus, fordi han er hårdt presset af den jødiske folkemængde. Men Pilatus er kendt fra andre kilder som en brutal statholder, som ikke tøver med at slå et oprør ned med magt. Det er et godt historisk gæt, at evangelisterne har afpasset deres version af historien efter, at de gerne vil stå på god fod med de romerske myndigheder på affattelsestidspunktet (ca. 70-110 e.Kr.), og at de derfor ikke har villet lade den romerske statholder, men gerne deres jødiske modstandere, være fortællingens skurk. Hvis man ønsker en saglig fremstilling af, hvad jødedommen står for, må man altså gå til andre kilder.

Disciplene er nu rådvilde, men forholder sig afventende. Ti dage senere, på *pinsedag*, er de samlet i Jerusalem, hvor de deltager i den jødiske pinsefest. (Jøderne fejrer pinse for at mindes, at Moses på Sinais bjerg modtog de ti bud. Da kristendommen bliver en selvstændig religion, etableres der en ny tradition for kristen pinse). Her bliver de besat af Helligånden, som viser sig i form af ild og en susende vind, med den effekt at disciplene bliver i stand til at prædike på alverdens sprog, som de ellers ikke kendte. Pludselig kan de derfor forkynde det nye budskab om Jesus Kristus for de mange jøder – herunder mange tilrejsende fremmedsprogede – som er samlet ved templet. Igen møder vi en markering af, at der nu er tale om en universalistisk religion.

Den fremtrædende discipel Peter holder her en prædiken, som er gengivet i Apostlenes Gerninger. Her sammenfatter han det nye budskab med så stor overbevisningskraft, at mange af tilhørerne bliver overbevist om, at det er sandheden. Beretningen slutter med disse ord: "De, som tog imod hans ord, blev døbt, og den dag blev der føjet næsten tre tusind mennesker til." Det er første gang, dåben omtales som det ritual, som fører til optagelse i den kristne religion, og det er almindeligt at betragte pinsedag som den kristne kirkes 'fødselsdag'. Fra nu af har kristendommen markeret sig som en selvstændig religion med sit eget budskab og sit eget indvielsesritual. Grunden er desuden lagt for en ommytologisering af den jødiske påske og den jødiske pinse: I kristen dommen bibeholdes disse højtider som nævnt, men med nyt mytisk indhold.

Frigørelsen fra jødedommen

Det er dog først i tilbageblik, at man kan se, at kristendommen fra pinsedagen er blevet en ny religion. De første kristne var alle jøder, og i en rum tid endnu anså de sig for at være en menighed inden for jødedommen, som blot havde forstået, at Jesus Kristus var den ventede messias og nu måtte overbevise resten af jøderne om, at det var tilfældet.

Paulus blev en markant person inden for den tidlige kristendom. Han var uddannet som jødisk skriftklog og var oprindeligt en fanatisk farisæer og modstander af den kristne lære, som han anså for et jødisk kætteri. Men ifølge hans egen beretning mødte han i en visionær oplevelse under en rejse på vej til Damaskus Jesus Kristus selv. Det overbeviste ham om sandheden i det kristne budskab, og han blev snart en fremtrædende missionær for kristendommen, idet han på rejser i store dele af Romerriget udbredte det nye budskab. Han kan også betegnes som den første kristne teolog, idet han i sine omfattende breve til de nydannede menigheder forsøgte at afklare og systematisere den kristne tros indhold.

Nogle år senere (ca. år 50) opstod der en strid blandt de ledende kristne om et afgørende spørgsmål. Den 'jødekristne' fløj mente, at de nyomvendte kristne skulle overholde de jødiske regler (fx omskærelse og forbud mod svinekød) – kristendommen var jo blot den sande jødedom, mente de. Den 'universalistiske' fløj mente derimod, at den nye tro nu var helt frigjort fra jødedommen, således at de jødiske regler ikke gjaldt mere. Det blev den universalistiske fløj, som bl.a. Paulus repræsenterede, som gik af med sejren. Det stod altså nu klart, at kristendommen var blevet en selvstændig religion.

Kristendommen indføres officielt i Danmark af Harald Blåtand, som selv bliver døbt omkring 965, og om hvem det på den store Jellingsten hedder, at han "gjorde danerne kristne".

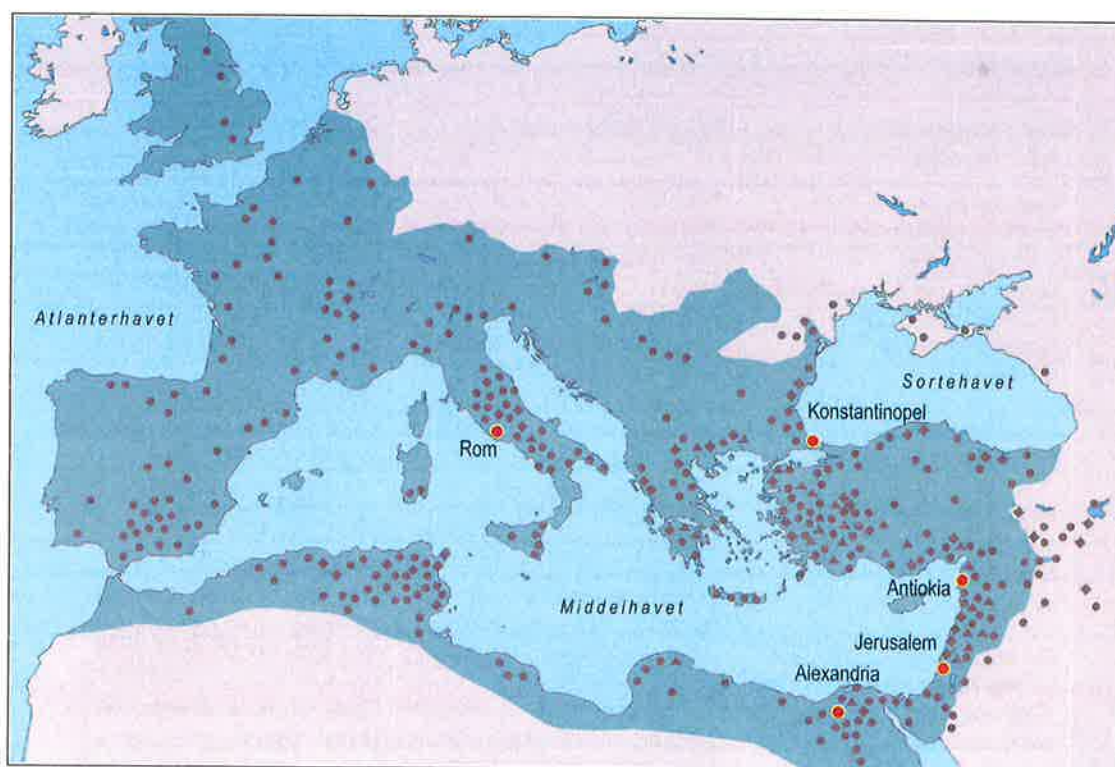
Kristendommens udbredelse og hovedretninger

I løbet af de første tre århundreder breder kristendommen sig med forbløffende fart i Romerriget. I begyndelsen er der periodevis forfølgelser, berømttest er kejser Neros forfølgelse af de kristne i Rom i år 64. Men i det lange løb vinder kristendommen anerkendelse, og i 392 gøres den til Romerrigets officielle statsreligion og eneste tilladte religion. Omkring år 400 anerkendes Roms biskop som overhoved for hele den vestlige kristenhed under titlen pave. Kirken udvikler sig til den dominerende kulturbærende institution i Europa – en position, den beholder hele middelalderen igennem.

I 1054 sker der en splittelse af kirken i en vestlig og en østlig del, forårsaget af en kompliceret blanding af politiske og teologiske stridigheder. Den vestlige del bliver til *den romerskkatolske kirke*, den østlige til *den ortodokse kirke*. Hermed har to af kristendommens tre hovedretninger taget form.

- ▲ Opre
- ◆ Opre
- Opre

▲ Oprettet omkring år 100'

◆ Oprettet omkring år 200

● Oprettet omkring år 325

● De fem hovedcentre i den kristne verden

■ Det romerske riges udbredelse omkring år 325

I 1500-tallet splittes den romerskkatolske kirke som en følge af *reformationen*. Den tyske munk *Martin Luther* offentliggør i 1517 en række kritiske tesar mod den katolske kirke. Efter et langt forløb resulterer det i dannelsen af lutherske kirker, som vinder udbredelse i Nordtyskland og Skandinavien – i Danmark gennemføres den lutherske reformation i 1536. Luther er ikke den eneste reformator i denne periode; samlebetegnelsen for de kirkesamfund, som dannes på baggrund af reformationen, er *protestantismen*.

Med oplysningstiden i det 18. århundrede vinder tanker om individets frihed frem i Europa og lægger grunden for et krav om religionsfrihed, som kommer tydeligst til udtryk i forbindelse med den franske revolution i 1789. I Danmark indføres religionsfriheden med grundloven af 1849.

Fra oplysningstiden finder der en *sekularisering* sted i Europa. Med dette begreb betegner man den proces, at religionen får mindre betydning i samfundet og i højere grad bliver en privat sag. Blandt årsagerne til denne komplicerede proces er industrialiseringen og naturviden-

Kristendommens udbredelse i Romerriget omkring 325. Det skraverede område viser Romerriget. Prikkerne viser hvor der er kristne menigheder. Byerne Rom, Konstantinopel, Antiochia, Jerusalem og Alexandria er de kristne hovedcentre.

Kristendommens hovedretninger

Den ortodokse kirke (eller: den græsk-katolske kirke)	Den romersk-katolske kirke	De protestantiske kirker
Opstod ved splittelsen mellem vestkirken (den romersk-katolske kirke) og østkirken i 1054. Der er ingen pave, men patriarken i Konstantinopel (Istanbul) har æresforrang frem for de øvrige kirkeledere. Læren bygger på Bibelen og traditionen (kirken). Frelse forstås som en 'guddommeliggyldelse' af mennesket: Gud blev menneske for at mennesket kan blive Gud. Der lægges stor vægt på gudstjenestens ritualer som et middel til at Guds velsignende lys kan gennemtrænge den menneskelige verden. Ikoner (hellige billeder) spiller en stor rolle.	Fører sin oprindelse direkte tilbage til oldkirken, idet apostlen Peter siges at have været den første pave i Rom. Paven anses for at være Kristi repræsentant på jorden og at være ufejlbarlig når han udtaler sig i spørgsmål om den kristne lære. Han er overhoved i en hierarkisk kirkestruktur. Læren bygger på Bibelen og traditionen (kirken). Frelse opnås ved Guds nåde, men mennesket må også berede sig og således selv medvirke til sin frelse. Den katolske kirke har et <i>ritualistisk</i> præg, dvs. ritualer, ydre handlinger, hellige steder, troen på heigener osv. har relativt stor betydning.	Opstod efter Martin Luthers protest mod en række forhold i den katolske kirke, fra 1517. De lutherske kirker er i princippet anti-hierarkiske: der er ingen pave, og præster har ingen særlig myndighed. Læren bygger på Bibelen alene, forstået sådan at enhver gennem Bibelen har adgang til at møde Kristus. Frelse opnås ved Guds nåde alene. De lutherske kirker har et <i>antiritualistisk</i> præg, dvs. at selv om ritualer og ydre handlinger har en vis funktionel betydning, er de ikke principielt vigtige. Der er flere hovedretninger inden for protestantismen: Evangelisk-lutherske kirker (fx den danske folkekirke). Reformerte kirker, arvtagere efter Luthers samtidsige, Jean Calvin (mere antiritualistisk end de lutherske kirker). Den anglikanske kirke, startet ved Henrik VIII's løsrivelse af den engelske kirke fra den katolske kirke i 1536 (tætte på den katolske kirke). 'Frikirker', fx baptister, metodister, pinsebevægelsen, mennonitter osv. Nogle går tilbage til forskellige bevægelser på Luthers tid, de fleste er opstået ved løsrivelse fra de større protestantiske kirker.

Uden for denne oversigt er bl.a.

1. **Ikke-europæiske kirker**, som enten har deres oprindelse i oldtidens mellemøstlige kirker eller i kirker, som er opstået gennem europæisk mission, men har frigjort sig fra deres europæiske præg.
2. **Semi-kristne trossamfund**: Mormonismen (Jesu Kristi kirke af sidste dages hellige) og Jehovas Vidner. Disse bevægelser er specielle derved at de betragter sig selv som kristne kirker, men ikke anerkendes som sådanne af flertallet af kristne trossamfund.

skabens fremskridt (fx darwinismen), som mange mener overflødiggør religiøse forklaringer. I det 19. århundrede opstår der en direkte religionskritik, som kulminerer med Nietzsches berømte formulering: Gud er død (se kapitel 12).

Kristendommen har altså langt fra bevaret den magt, den havde i middelalderen. Men under nye former er de kristne kirker dog forblevet de dominerende religiøse institutioner i de fleste europæiske lande, selv om de i dag udfordres fra flere sider.

Kristendommens udbredelse og udvikling uden for Europa

Som dansker får man let det indtryk, at kristendommen er en *europæisk* religion. Det rigtige heri er naturligvis, at den meget tidligt slog rod i Europa og fik sit centrum i Rom. Som nævnt ovenfor kom den derfor i høj grad til at præge hele Europas historie og kultur, lige som kristendommen også tog farve efter den europæiske kultur. Kristendommen er således på mange måder blevet knyttet sammen med vestlig kultur. Dette forhold forstærkes af, at dens udbredelse i store dele af verden er sket via europæisk kolonisering, imperialismen og mission. Dette gælder først og fremmest i Nordamerika (mest protestantisk) og Sydamerika (mest katolsk), hvor kristendommens udbredelse er en direkte følge af kolonisering og indvandring fra Europa.

Der er imidlertid også store dele af verdens kristne kirker, som praktiserer en kristendom, som ligger meget langt fra det, vi kender som europæisk kristendom. Det skyldes to forhold.

For det første har kristendommen også en ikke-europæisk historie, som går tilbage til oldkirkens dage. En række steder i verden er der kristne kirkesamfund, som stammer fra oldtidens mellemøstlige kirker,

Altergang i luthersk kirke i Tanzania.

og som derfor aldrig har været præget af europæisk kristendomsopfattelse. Disse findes fx i Ægypten, Mellemøsten, Sydindien og Armenien.

For det andet har kristendommen mange steder befundet sig i ikke-europæiske omgivelser igennem så mange generationer, at vekselvirkningen mellem religionen og den lokale kultur har ført til udviklingen af ikke-europæiske kristendomstyper. Dette kan man iagttage i Latinamerika, Afrika og Asien.

MYTER OG LÆRE

Verdensbilledet

Kristendommen er som nævnt historisk set nært beslægtet med jødedommen og islam, og i store træk har disse tre religioner også det samme syn på, hvad det guddommelige er, hvilken plads mennesket har i verden, og hvordan verdenshistorien skal opfattes:

Gud tænkes som et væsen, der er hævet over og adskilt fra menneskets verden, men alligevel har skabt den og griber ind i den. Han opfattes som et personligt væsen (derfor 'Gud', med stort), og omtales i hankøn, men alligevel lægger man vægt på, at hans natur ikke udtømmende lader sig beskrive.

Mennesket indtager en særstilling i den skabte verden. Det er ikke på højde med Gud, men er i en anden og højere kategori end dyrene og den øvrige natur.

Verden med alt, hvad den indeholder, er blevet til på et givet tidspunkt i tidernes begyndelse. Den bevæger sig nu gennem sin historie, som på et tidspunkt vil nå sin afslutning. Derefter er der forskellige forestillinger om, hvad der følger efter denne verden (verdensdommen, evigheden osv.), men der finder ikke nogen gentagelse sted – vi lever i en éngangsverden. Det enkelte menneskes liv er underkastet samme struktur: Det er et éngangsforløb, som begynder med undfangelse/fødsel og slutter med død og eventuelt evigt liv.

Alt dette er jøder, muslimer og kristne i hovedtræk enige om. Imidlertid er der også vigtige forskelle mellem de tre religioner. Den afgørende forskel er som nævnt, at kristne anser Jesus af Nazaret for at være Guds søn og menneskers frelser, hvilket hverken jøder eller muslimer kan acceptere.

Når man sammenligner kristendommen med de østlige religioner hinduisme og buddhisme, er forskellene imidlertid mere grundlæggende og gælder selve verdensbilledet. I disse religioner er der ikke skarpe skel mellem menneske og gud, eller mellem mennesket og den øvrige natur. Såvel verdens gang som det enkelte menneskes liv tænkes at være et led i en uendelig kæde af gentagne forløb.

Gudsbegrebet

Historisk set udspringer det kristne gudsbegreb af det jødiske: Der er én gud, som er suveræn og hævet over verden. Men med kristendommen opstår der en ny opfattelse af, hvordan Gud skal forstås. Faktisk stod de første kristne med et teologisk problem. De var nået til tro på, at Gud havde vist sig på flere måder:

- Han havde skabt verden og alt, hvad der var i den.
- Han havde vist sig i skikkelse af sin søn, Jesus Kristus, som var blevet korsfæstet og var opstået fra de døde.
- Og han havde vist sig i skikkelse af Helligånden, som stadig er tilstede her på jorden.

Det er ikke umiddelbart indlysende, at Guds søn og Helligånden skal betragtes som værende identiske med Gud selv, men sådan blev den kristne forståelse. Der er altså tale om én Gud i tre skikkelser, ofte symboliseret ved de tre sider i en trekant. Dette kaldes *det treenige gudsbegreb*. Fra muslimsk side kritiseres det treenige gudsbegreb for at være forklædt polyteisme (tro på flere guder), men ud fra et kristent synspunkt er der tale om en raffineret form for monoteisme. I de næste afsnit uddybes den mytiske tale om den treenige guds 'funktion' gennem en fremlæggelse af tre centrale bibelske myter.

Skabelsesmyten

I Bibelens første og andet kapitel (1 Mos 1,1-2,4a) finder vi myten om, at Gud skaber verden og alt, hvad der er i den, på seks dage og derefter hviler på den syvende dag. Det sidste, som skabes – som kronen på værket – er mennesket, om hvem Gud siger: "Lad os skabe mennesker i vort billede, så de ligner os." Gud siger også til de nyskabte mennesker, at de skal blive frugtbare og talrige, og at de skal underlægge sig jorden. Flere gange i løbet af denne skabelsesberetning forekommer sætningen: "Gud så, at det var godt".

Her har vi altså en myte, som fortæller, at mennesket er godt, og at det lever i en god verden, som det har ret til at gøre sig til herre over. En myte om verdens skabelse kaldes også en oprindelsesmyte.

Syndefaldsmyten

Men hvis vi læser videre i Bibelen, problematiseres dette budskab straks. I umiddelbar forlængelse af denne første skabelsesmyte har 1. Mosebogs første redaktører nemlig anbragt en alternativ skabelsesmyte, som fortsættes i den tekst, som normalt kaldes syndefaldsmyten (1 Mos 2,4b- 3,24). Her skabes tingene i en anden rækkefølge, og Gud anvender helt andre metoder. Ifølge denne myte planter Gud en frodig have, Eden, og former derefter den første mand Adam, dyrene og til sidst kvinden Eva. Adam og Eva lever i Edens Have i et paradisisk

slaraffenland. De må spise frugterne af alle havens træer, undtagen ét: 'træet til kundskab om godt og ondt'; hvis de gør det, skal de dø. Men slangen lokker dem til at gøre oprør ved at gøre netop det, de ikke må. Den umiddelbare effekt er, at de bliver blufærdige ("de så, at de var nøgne") og bliver grebet af skyldfølelse. Gud udviser dem fra haven og udsiger en dom over dem, som betyder, at de kommer til at leve under vilkår som dem, vi kender: De skal arbejde hårdt for føden, de skal være dødelige, og kvinden skal føde børn med smerte.

Myter er jo fortællinger om de nuværende forholds allerførste begyndelse i urtiden, og netop sådan forstås denne myte i den kristne tradition. I korte træk udlægges den på følgende måde:

- Ethvert menneske har det til fælles med Adam og Eva, at det har en selvstændig mulighed for at træffe beslutninger om, hvordan det skal leve sit liv ('kundskab om godt og ondt'). Men prisen for denne selvstændighed er, at man også altid bærer på skylden for at have gjort noget forkert. Mennesket er en *synder*.
 - Endvidere er alle menneskers liv behæftet med forskellige former for besvær, hårdt arbejde og lidelse.
 - Endelig er alle menneskers liv dømt til at ende med døden.
- Altså: synd, lidelse og dødelighed er menneskets pris for at leve som et selvstændigt væsen. Syndefaldsmyten kan også betegnes som en "problemmyte".

Frelsesmyten: Jesu død og opstandelse

I et tidligere afsnit refereres beretningen om Jesus af Nazaret og hans lidelse, død og opstandelse. Af det nævnte afsnit fremgår det også, at denne beretning udgør en unik kombination af historisk beretning og myte. I det følgende vil vi udelukkende se på den som en myte, som udtrykker løsningen på det problem, som syndefaldsmyten har formuleret. I den forstand kan den kaldes en "løsningsmyte".

Nøglen til at forstå beretningen om Jesu død og opstandelse som myte er at se Jesus som et modstykke til syndefaldsmytens Adam. (I Bibelens mandsdominerede univers 'glemmes' Eva ofte). Da Adam som menneskehedens stamfar brød Guds lov, fik det konsekvenser for hele menneskeheden. Med myten om Jesus Kristus 'nulstilles' menneskehedens historie på ny, idet han som den nye 'stamfar' sætter menneskeheden i en ny situation. Logikken (den mytiske logik) er i meget forenklet gengivelse følgende:

Jesus Kristus er på én gang Guds søn og et ægte menneske. I modsætning til alle andre mennesker er han imidlertid fuldstændig fri for synd. I en verden præget af den synd, som kom ind i verden på grund af Adams syndefald, lever han et syndfrit liv, som er viet til at

mindske menneskers lidelser. Men det menneskesamfund, han lever i, straffer ham med lidelse og død. Gennem opstandelsen overvinder han imidlertid lidelsen og døden. På en måde bliver hans skæbne altså et omvendt spejlbillede af Adams: Netop de størrelser – synd, lidelse og død – som Adams 'fald' bringer ind i verden, har Jesus Kristus med sin opstandelse overvundet på hele menneskehedens vegne. Han har taget menneskenes synder på sig, og også taget straffen. Hermed er vejen banet for alles frelse – eller benådning.

Da det imidlertid er tydeligt, at vi stadig lever på syndefaldets vilkår – synd, lidelse og død er jo ikke forsvundet – må det tilføjes, at der er

Arne Haugen Sørensen:
Opstandelse. 1996. Alter-
tavle i Ringkøbing Kirke.

tale om en *principiel* eller *latent* overvindelse af disse problemer. Ved at tage imod kristendommens budskab, kan mennesker her og nu få del i den (det er kristendommens begreb om *frelse*), men først ved tidernes ende vil denne nye tilstand slå endeligt igennem.

I kort referat er der naturligvis tale om en uhyre abstrakt tankegang, som det er svært at forbinde ret meget med. Først når den sættes i relation til Bibelens fortælleunivers, som kulminerer i beretningerne om Jesu liv, død og opstandelse, får den – i bogstaveligste forstand – kød og blod.

Teodicé-problemet: Er Gud kærlig og almægtig?

Fremstillingen af syndefaldsmyten og opstandelsesmyten tydeliggør et grundlæggende filosofisk problem, som optræder i alle de monoteistiske religioner. Hvis der er én Gud, som er kærlig og almægtig, hvorfor findes det onde og lidelsen så. Hvis Gud skaber en god verden, hvorfor anbringer han så slangen i Edens Have?

Der findes ikke noget udtømmende svar på spørgsmålet. De forsøg på et svar, man finder i den kristne teologi, peger bl.a. på, at Guds væsen – eller forståelsen af Guds væsen – ændrer sig i løbet af Bibelen. I Det Gamle Testamente understreges Guds magt og retfærdighed; i Det Nye Testamente understreges hans kærlighed og barmhjertighed. Et mere filosofisk præget svar gør gældende, at teodicé-problemet afspejler et grundproblem, som er indbygget i alt menneskeliv: livet er godt, men altid truet af død og lidelse. Den kristne forkyndelse har ikke en teoretisk løsning på problemet, men hævder i en vis forstand at have en praktisk løsning, som man har adgang til i den frelse, som Jesus Kristus tilbyder.

Hvordan bliver man frelst?

Vi har ovenfor med et religionsfagligt begreb beskrevet beretningen om opstandelsen som en myte. I kristen sprogbrug vil den normalt være beskrevet anderledes, fx som et *mysterium* eller som et *paradoks*. Med brugen af sådanne ord signalerer man, at opstandelsesforkyndelsen finder sted i det særlige religiøse sprog, hvor man accepterer udtryk, som går ud over det menneskeligt mulige, og som dermed ikke er fuldt ud forståelige.

En vigtig pointe i opstandelsesforkyndelsen er, at det er Gud, der frelser mennesket gennem sin søns død og opstandelse. Frelsen er derfor ikke noget, mennesket selv skal tilkæmpe sig, men noget, som tilbydes af Gud. Man skal altså *ikke* fortjene sin frelse ved fx at overholde bestemte bud eller foretage bestemte handlinger. Man modtager frelsen gennem tro. Men også dette begreb kræver en forklaring. I daglig tale betyder det oftest 'antagelse om, hvordan noget forholder sig.' Men i den religiøse sammenhæng bruges ordet i en betydning, som ligger tættere på 'tillid'.

Endog selve troen er noget, der gives af Gud, ikke en intellektuel eller psykologisk præstation. Frelsen er 'gratis' – gratis er faktisk et la-

tinsk ord, som betyder 'af nåde'. Den gives altså af Gud gennem hans nåde (dvs. tilgivelse, jf. udtrykket *at benåde*). Denne pointe gælder i al kristendom, men betones særlig stærkt i protestantismen, som fx i den danske folkekirke.

Side om side med denne tanke finder man dog også tanken om, at mennesket selv medvirker til sin frelse ved at berede sig til at tage imod Guds nåde.

Frelse og dom

Bibelen rummer ikke en samlet lære om, hvad der sker med mennesket efter døden og ved verdens ende. Der er derfor i løbet af kristendommens historie udviklet forskellige teorier, som der i et vist omfang kan findes belæg for i Bibelen:

I folkelig opfattelse er det almindeligt at forestille sig, at man straks efter døden dømmes til frelse i himmelen eller fortabelse i helvede.

I den kirkelige, teologisk baserede, forkyndelse forestiller man sig, at mennesket efter døden befinder sig i en slags dvale, indtil alle mennesker skal genopstå til den endelige dom ved verdensforløbets afslutning. Dette er det nærmeste, man kommer en 'autoriseret' kristen lære om spørgsmålet.

Endelig udvikledes der i middelalderen en forestilling om *skærsilden* som en midlertidig mellemtilstand, hvor der finder en renselse sted, før man opnår den endelige frelse. Læren om skærsilden afvises helt i protestantisk kristendom, men fastholdes i den katolske kirke.

Sekularisering og kristendom

I Europa efter oplysningstiden har der som omtalt fundet en omfattende sekularisering sted. Især det 19. århundredes videnskabelige landvindinger skulle få betydning for kristendomsforståelsen. Naturvidenskabens resultater satte spørgsmålstejn ved en bogstavelig forståelse af Bibelen. Fx gjorde Darwins udviklingsteori det vanskeligt at fastholde en bogstavelig læsning af skabelsesmyterne, lige som den naturvidenskabelige tankegang gjorde det vanskeligt at læse beretningerne om Jesu underne bogstaveligt. Samtidig medførte udviklingen inden for bl.a. historie- og tekstvidenskaberne, at man fik blik for, at også de bibelske tekster var et produkt af konkrete menneskers indsats på et bestemt historisk tidspunkt. Disse faktorer førte til en intens bibelkritik, dvs. en kritisk, historisk orienteret behandling af de bibelske skrifter. I det hele taget opstod der en intern kristen religionskritik, som har præget europæisk kristendom lige siden.

Vi skal her se på nogle enkelte markante eksempler på, hvordan denne moderne situation har præget kristendomsforståelsen.

Kierkegaard og eksistensteologien

Den danske teolog og filosof Søren Kierkegaard (1813-1855) fik banebrydende betydning for europæisk tænkning. Han var på en måde en meget from kristen, og samtidig var han uhyre bevidst om, at det 19. århundredes videnskabelige og filosofiske udvikling satte helt nye betingelser for teologien og filosofien. Hvis kristendommen forkynnder en sandhed, som er absolut, indså Kierkegaard, så kan den ikke være afhængig af historisk viden, som jo er af relativ karakter. Om det centrale i den kristne tro, troen på Jesus Kristus, siger Kierkegaard et sted: Hvis blot vi havde en *notits* om, at Gud havde vist sig i skikkelse af tømreren fra Nazaret, som blev korsfæstet og opstod fra de døde, så var det såmænd tilstrækkeligt. Vores tro bliver ikke større eller bedre af, at vi har en masse viden om Jesus. Tro er nemlig ikke det samme som erkendelse, men netop tillid til den paradoksale påstand, at Gud er blevet menneske.

Med den slags formuleringer baner Kierkegaard vejen for en ny-formulering af den kristne tro på moderne præmisser. Nu kan troen frigøres fra et krav om, at man skal kunne acceptere nogle bestemte antagelser om verdens indretning, beretninger om undere osv.

Bultmann og afmytologiseringen

Kierkegaards tænkning gav i det 20. århundrede inspiration til en hel filosofisk retning, eksistentialismen, som igen inspirerede den tids teologer, bl.a. den tyske teolog Rudolf Bultmann (1884-1976). Han lancerede i 1940'erne ideen om *afmytologisering* af Bibelen. Ordet afmytologisering er noget misvisende. Det betyder nemlig ikke, at man afskaffer Bibelens myter, men tværtimod at man erkender, at Bibelen udtrykker sig gennem myter. Kristendom går ikke ud på at overtage dette mytiske verdensbillede, men at fortolke myterne og tro på deres budskab, samtidig med at man fastholder nutidens naturvidenskabelige verdensbillede. Man kan ikke have elektrisk lys og radio, og samtidig tro på undere, siger Bultmann. Man skal altså hverken tage Bibelens myter bogstaveligt eller afvise dem, men fortolke dem med henblik på, hvad de har at sige om det moderne menneskes eksistens.

Bultmann finder det derfor principielt uinteressant, om Bibelens beretninger er historisk korrekte. Men han er en engageret kristen, som mener, at Det Nye Testaments forkyndelse af den centrale myte om Jesu opstandelse har et afgørende budskab til alle mennesker.

Bultmann ser den menneskelige tilværelse i lyset af den eksistentia-listiske filosofi, hans kristendomsforståelse betegnes derfor også som en *eksistensteologi*. Bultmanns afmytologiseringslære har haft dybtgående indflydelse på protestantisk teologi. Hans tanker ligger som selvfølgelige forudsætninger bag den kristne forkyndelse hos mange folkekirkepræster.

Professoren, som afskaffede det evige liv

I 1952 holdt præsten og teologiprofessoren P.G. Lindhardt et foredrag om "det evige liv", som vakte opsigt i medierne. Professoren havde afskaffet det evige liv, stod der i aviserne, og det startede en voldsom debat om, hvorvidt det virkelig kunne være kristendom, professor Lindhardt forkyndte. I et senere interview forklarede han sig sådan her: "Den kristne tro er et håb til Gud, men den indeholder ikke løfter af nogen art om en fremtidig tilværelsesform. Alle forventninger derom er drømme, som må stå for ens egen regning. Jeg skal ikke berøve nogen troen på et liv efter døden, men blot sige, at evigt liv er nutid og ikke fremtid, og at fremtidsdrømme ikke er kristendom." Det Nye Testamente udtrykker sig altid i poetisk form, og "poesi er ikke løgn, men den er ikke håndgribelig". På spørgsmålet, om han da ikke troede på dommedag, svarede han: "Jo, hver dag er dommedag."

Debatten om det evige liv blev en kendt begivenhed i dansk kristendoms historie. Den blev et tydeligt udtryk for sammenstødet mellem traditionel kristendomsopfattelse og en moderne fortolkning, som bl.a. var præget af Bultmanns afmytologiseringslære.

Præsten, som ikke troede på Gud

I 2003 udtalte sognepræst Thorkild Grosbøll i et avisinterview: "Jeg tror ikke på en skabende og opretholdende Gud, ikke på en opstandelse eller evigt liv. Den slags har aldrig sagt mig noget..." Han sagde også bl.a.: "Jeg tror ikke på Gud som forklaring på det hele. Der er *ingen*, der i deres almindelige liv opererer med et gudsopretholdt univers. Vi fungerer på naturvidenskabens præmisser." Interviewet, som blev bragt under overskriften: "Præsten tror ikke på Gud", vakte opsigt og førte til voldsom debat og til et langvarigt sagsforløb. I en lang periode var pastor Grosbøll suspenderet fra sit præsteembede. Det principielle i sagen var spørgsmålet, om Grosbøll virkelig tog afstand fra trosbekendelsens indhold, eller om han blot var en afmytologiseringssteolog, som satte sagen på spidsen og udtrykte sig temmelig unuanceret over for offentligheden. I andre sammenhænge erklærede han nemlig sin respekt for både trosbekendelse og Bibel. Der faldt aldrig en egentlig afgørelse i sagen; den sluttede, med at Thorkild Grosbøll tog sig afsked og gik på efterløn i 2008.

Debatterne om P.G. Lindhardts og Thorkild Grosbølls udtalelser viser tydeligt, at der i den danske, sekulariserede sammenhæng er ret vide rammer for, hvordan kristendommen kan tolkes. Det understreger også, at det i en religionsfaglig sammenhæng er klogt at fastholde, at man ser på religionen "udefra". Set fra en sådan udefra-synsvinkel er der ingen tvivl om, at de hører til i kristendommens kontekst. Om der er plads til dem i kirken, er derimod et "indefra"-spørgsmål, som

foreligger i den kristne tradition. Om hans holdninger så er acceptable inden for folkekirken, er et indre kirkeligt anliggende, som man religionsfagligt ikke skal tage stilling til.

Grundtvig og den folkelige kristendom

Mens Søren Kierkegaard var den store filosofiske skikkelse i dansk kristendom i 1800-tallet, blev N.F.S. Grundtvig (1783-1872) den mest betydningsfulde mand i kirkelivet. I sit lange liv var Grundtvig med til at præge Danmark inden for både kirken, det politiske liv, skolen og det folkelige liv i almindelighed. Han var en genial og produktiv salmedigter: Næsten en tredjedel af salmerne i Den Danske Salmebogs 2002-udgave er skrevet af ham! Han var med i den grundlovgivende forsamling og havde indflydelse på den måde, folkekirken blev organiseret på. Hans ideer om undervisning førte til dannelsen af folkehøjskoler og friskoler, og påvirkede på længere sigt undervisningen i den almindelige skole. Og hans tanker om det almindelige menneskes ret og pligt til at engagere sig i samfundslivet var inspirationskilde for andelsbevægelsen.

Alt dette udsprang af en forståelse af kristendommen, som kan sammenfattes i formuleringen: Menneske først og kristen så. Det vil sige: Man skal først og fremmest opfatte sig selv som et menneske og engagere sig i menneskelivet; det liv, man har som kristen, bygger på det almindelige liv som menneske. At være kristen i grundtvigsk forstand er at være dybt engageret i det almindelige, sekulære menneskeliv.

I folkekirken kom Grundtvigs tilhængere til at udgøre en "kirkelig retning", dvs. en bevægelse inden for folkekirken, som kom til at stå i modsætning til den anden store kirkelige retning, Indre Mission, som omtales nedenfor.

Løgstrups skabelsesteologi

Den danske teolog og filosof K.E. Løgstrup (1905-81) er stærkt optaget af, hvordan man kan fortolke kristendommens budskab på den moderne verdens betingelser. Han er enig med Bultmann i, at man ikke kan skrue tiden tilbage og kræve en bogstavelig tro på alt, hvad der står i Bibelen. Men han er kritisk over for den type kristendomsforståelse, som Kierkegaard og Bultmann repræsenterer. Han finder, at den bliver for abstrakt og for løsrevet fra den verden, vi faktisk lever i.

I stedet tager han udgangspunkt i en *tydning* (tolkning) af den foreliggende verden; både naturen, som omgiver os, og de menneskelige fænomener, vi oplever. Vi skal tage det alvorligt, når vi oplever, at naturen er en kilde til livskraft og glæde, at mennesker spontant viser hinanden tillid og barmhjertighed, og at selve livet er en gave, som vi ikke er herre over, mener Løgstrup. Sådanne iagttagelser tydes bedst

i lyset af den kristne tanke om, at alt er skabt af Gud, og dermed er grundlæggende godt. Løgstrup fokuserer altså i særlig grad på den kristne skabelsestanke, hvorfor hans teologi også betegnes som en *skabelsesteologi*.

Bultmanns afmytologisering og Løgstrups skabelsesteologi er kun nævnt her som *eksempler* på, hvordan kristen teologi til stadighed arbejder med at fortolke kristendommens lære på det moderne sekulariserede samfunds betingelser. Fælles for dem – og for mange andre strømninger inden for moderne teologi – er, at man respekterer naturvidenskabens og historievidenskabens resultater og følgelig er bevidst om, at der må en fortolkning af Bibelen til for at gøre kristendommens sandhed gældende i vor tid. Sådanne moderne kristendomsopfattelser er i dag dominerende blandt folkekirkens præster og biskopper.

I forlængelse heraf skal nævnes en anden kristendomsopfattelse, som snarere må betragtes som en reaktion *mod* det moderne.

Vækkelseskristendom og Indre Mission

I 1800-tallet voksede der mange steder kristne "vækkelser" frem. Det er bevægelser af mennesker, som metaforisk talt føler, de bliver "vakt" (vækket), altså at de vågner op fra en sløvhedstilstand og får et stærkt personligt religiøst engagement. En del af disse grupper blev grundtvigianere og kanaliserede deres fornyede religiøse engagement ind i folkeligt arbejde i højskole, andelsforeninger og lignende. Andre var mere "rent" religiøst engagerede og optaget af deres søgen efter frelse, bestræbelser på at leve uden at synde osv. Ofte var der en stærk vægtlægning på, at hvert enkelt menneske skulle gennem en "omvendelse" for at være en rigtig kristen. Tanken var, at selv om man var døbt som barn og vokset op i den kristen sammenhæng, var en sådan personlig tilegnelse af troen nødvendig. Indholdet i en sådan vækkelseskristendom kan på en måde sammenfattes i formuleringen: Kristen først og menneske så – i modsætning til Grundtvigs formulering.

Store dele af dansk vækkelseskristendom i anden halvdel af 1800-tallet organiserede sig i "Kirkelig Forening for den Indre Mission i Danmark", i daglig tale: Indre Mission. Tanken var, at der selv i et "kristent" samfund som det danske, er behov for at missionere lige som der er det i "hedenske" lande (hvor man taler om "ydre mission").

I Indre Mission lægges der stærk vægt på Bibelens autoritet, hos nogle så meget, at der er tale om egentlig fundamentalisme, altså tro på skriftens bogstavelige sandhed.

I Hans Kirks roman *Fiskerne* fra 1928 tegnes der et billede af Indre Mission som repræsentanter for en "mørk" kristendom, mens grundtvigianerne repræsenterer en "glad" kristendom. Der er en kerne af sandhed i det billede, men der er naturligvis tale om stereotyper, som langt fra altid holder stik.

Frelse og dom – igen

Som afslutning på den korte redegørelse for forskellige nutidige kristendomsopfattelser, skal vi give nogle eksempler på, at et vigtigt punkt i den kristne forkyndelse kan opfattes på vidt forskellige måder. Hvad betyder det, at mennesket har muligheden for enten frelse eller fordømmelse?

- Fundamentalistiske teologer vil sige, at der efter døden er tale om dom til enten himmel eller helvede – bogstaveligt og fysisk forstået.
- Eksistensteologer vil sige, at læren om frelse og fortabelse slet ikke skal opfattes som en beskrivelse af noget tidsligt eller noget, der vedrører bestemte 'steder'. Den skal tolkes, så den betyder, at man her og nu, i løbet af sit liv, kan leve under Guds nåde (frelse), eller man kan afvise dette og derved sætte sit liv over styr (fortabelse).
- Atter andre teologer vil sige, at vi ikke ved noget om, hvad der konkret skal ske, da vi kun har Bibelens billedtale at holde os til, men at evangeliets forkyndelse om Guds kærlighed og barmhjertighed står meget stærkere end dets tale om dom. De vil derfor afvise tanken om, at mennesker går evige pinsler i møde.

De vidt forskellige opfattelser af et så vigtigt spørgsmål inden for samme religion illustrerer, at det der binder en religion sammen, ikke er et færdigt sæt af meninger, men det, at man forholder sig til den samme tradition.

RITUALER

Dåb og nadver

To riter står i centrum i kristendommen: dåb og nadver.

Dåben er den overgangsrite, som markerer optagelse i kristendommen. Præsten fremsiger en dåbsformel med ordene "Jeg døber dig i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn" og foretager derefter selve dåbshandlingen. I Bibelen tolkes riten i lyset af Jesu død og opstandelse: Lige som Kristus døde og blev genoprejst, således begraver den troende sin gamle identitet og får et nyt liv gennem dåben. Denne tolkning er lettere at forstå, når man tænker på, at man oprindeligt døbte voksne mennesker ved fuld neddykkelse i vand. Det gør man stadig nogle steder, men i de fleste kristne kirker foretager man nu barnedåb med en symbolsk bestænkelse. Ved at døbe spædbørn understreger man, at det enkelte menneske er helt afhængigt af Guds nåde og ikke selv kan fortjene sin frelse.

Mens dåben er et optagelsesritual, som udføres én gang for hvert individ, er *nadveren* et ritual, som gentages jævnligt – i folkekirken ved enhver højmesse (dvs. formiddagsgudstjenesten om søndagen). Nadveren er et måltid, hvor menigheden sammen nyder brød og vin og derved på rituel vis får del i 'den nye pagt', dvs. den frelse, som Jesu død

og opstandelse har muliggjort. Det mytiske forlæg findes i det måltid, som Jesus delte med sine disciple skærtorsdag, aftenen før korsfæstelsen. Ved den lejlighed siger bibelteksten, at Jesus 'brød brødet' og skænkede vinen, idet han sagde: "Dette er mit legeme, som gives for jer [...]" og "dette er mit blod, som udgydes for jer [...]". Symbolsk forudsagde han på denne måde, at hans legeme ville blive nedbrudt og hans blod udgydt – nemlig ved korsfæstelsen.

Det hedder derfor ved præstens uddeling af brød og vin: "Det er Jesu Kristi legeme", og "Det er Jesu Kristi blod". På denne måde giver man rituelt eller symbolsk udtryk for, at Jesus Kristus er til stede. Nadveren er på den måde et synligt og sanseligt udtryk for det samme som forkyndelsen af Guds ord, nemlig at menigheden får del i Guds tilgivelse.

Dåb og nadver er i den lutherske kirke de eneste to riter, som kaldes *sakramenter* (dvs. hellige handlinger). I den katolske og den ortodokse kirke regner man derimod med syv sakramenter: dåb, konfirmation, bod, nadver, syges salvelse ("den sidste olie"), ægteskab og præstevielse.

Gudstjeneste i Adventskirken, Vanløse. Nadver bruges i næsten alle kristne trossamfund, men praktiseres og fortolkes på forskellige måder.

Overgangsriter

De overgange i tilværelsen, som markeres med særlige riter, er i kristendommen fødsel, pubertet, ægteskabsindgåelse og død. I alle tilfælde er det ud fra en kirkelig synsvinkel det teologiske indhold, som er det afgørende i riten. Derfor knytter man overgangsriten til en bibelsk tradition.

Barnedåben sættes i forbindelse med Jesu ord om at gøre alle folkeslag til disciple og at døbe dem. Den er således på én gang en markering af taknemmelighed over barnets nye liv og et 'velkommen' til barnet i den kristne menighed.

Konfirmationen markerer overgangen fra barn til voksen (lidt tidligt, efter moderne forhold), men er – hvad ordet også betyder – bekræftelsen af barnedåben. I Danmark i dag er det ikke ualmindeligt at unge, som gerne vil konfirmeres, men ikke er barnedøbt, bliver døbt kort tid før konfirmationen. Dette er et resultat af en vekselvirkning mellem religionen og den kultur den lever i. Kirken accepterer, at mange ikke er blevet barnedøbt i det moderne sekulariserede samfund, og indretter derfor sin rituelle praksis efter forholdene. Nu har man ofte 'konfirmanddåb' og konfirmation med få ugers mellemrum.

Indgåelse af *ægteskab* kædes sammen med Bibelens ord om, at mand og kvinde er skabt til at blive 'ét kød', og at hvad Gud har sammenføjet, må mennesker ikke adskille. I de fleste kristne trossamfund forholder man sig dog pragmatisk til realiteterne og accepterer skilsmisse. Også på ægteskabsområdet ser man, hvordan religionen tilpasser sig de faktiske samfundsforhold: I dag er det for eksempel ikke ualmindeligt her i landet, at et par, som har levet sammen nogle år, bliver gift i forbindelse med det første barns dåb.

I alle kristne trossamfund praktiseres monogami. Man kan dog finde eksempler på områder, fx i Afrika, med synkretisme mellem kristendom og traditionelle religioner, hvor polygami praktiseres i en vis udstrækning. Mormonkirken har *tidligere* tilladt polygami, men den udgør i øvrigt et grænsetilfælde med hensyn til definitionen af, hvad der er et kristent trossamfund.

Ved *død* foretages begravelse af den afdødes legeme efter en ceremoni i kirken eller i et kirkegårdskapel. Hvis der skal foretages ligbrænding, kaldes ceremonien en bisættelse. Ritualets ordlyd er hentet fra de centrale myter om syndefald og opstandelse: "Af jord er du kommet, til jord skal du blive, af jord skal du igen opstå."

ETIK OG LEVEVIS

Næstekærlighed

Den kristne etik har sit udgangspunkt i *det dobbelte kærlighedsbud*: "Du skal elske Herren din Gud [...], og du skal elske din næste [...]" (Matt 22,37-49 og Luk 10,27). Jesus erklærer, at dette bud sammenfatter hele menneskets forpligtelse, og at det er vigtigere end alle detailbud i den jødiske lov. I en central tekst i Lukasevangeliet (Luk 10,25-37) tydeliggør han meningen med kravet om at elske 'din næste'. En lovkyndig spørger ham, hvem ens næste er, og Jesus forklarer det ved at fortælle den historie, som normalt kaldes 'lignelsen om den barmhjertige samaritaner'. En mand bliver overfaldet af røvere, som lader ham ligge halvdød på vejen. En præst og en tempeltjener kommer forbi, men går videre uden at hjælpe ham. Derefter kommer en samaritaner – dvs. en person fra det af jøderne foragtede nabofolk – til stedet. Han tager sig straks af manden og bringer ham til et herberg, hvor han betaler for hans ophold.

Efter at have fortalt historien, spørger Jesus: "Hvem af disse tre synes du var en næste for ham, der faldt i røvernes hænder?" og modtager svaret: "Han, som viste ham barmhjertighed." I det afsluttende spørgsmål vendes sagen om på en overraskende måde. Man skulle tro, den overfaldne ville blive udpeget som 'næsten', men i stedet peges der på den, som hjælper. Derméd peger Jesus på, at mennesker altid er gensidigt forpligtede over for hinanden. Ordet næste hedder på engelsk neighbour (nabo): lige som et naboskab altid er gensidigt, ses mennesket altid i gensidige relationer til andre mennesker.

Jesus udtrykker noget lignende i den formulering, som kaldes *den gyldne regel*: Du skal være over for andre, som du ønsker, de skal være over for dig (Matt 7,12 og Luk 6,31). Hermed siges der ikke, at man har ret til at stille visse krav til andre mennesker; der angives en målestok for, hvilke forpligtelser man selv har over for andre.

I *Bjergprædiken*en (Matt 5-7) udtrykker Jesus kravet om næstekærlighed på en helt ekstrem måde. Med henvisning til nogle af de vigtigste jødiske bud siger han bl.a., at ikke alene må man ikke slå ihjel, man må overhovedet ikke blive vred på sine medmennesker. Og ikke alene må man ikke bryde et ægteskab, man må overhovedet ikke se på en andens hustru med et lystent blik. Endelig siger han, at man ikke alene skal elske sin næste, men også sin fjende.

Med den slags formuleringer gør Jesus det klart, at kristen etik ikke er en regeletik med nogle detaljerede bud, som skal overholdes, men et grundprincip om total forpligtelse over for medmennesket.

Dét er oplagt, at disse krav er så ekstreme, at ingen kan leve fuldtud op til dem. I protestantisk kristendom uddrages der derfor også den

pointe af dem, at ingen selv kan 'fortjene' sin frelse ved sine egne gerninger. Kun fordi Jesus har taget vore synder på sig, er frelsen tilgængelig af Guds nåde, hedder det. Man skal altså ikke forsøge at leve op til næstekærlighedsbudet for at blive frelst – det hjælper ikke – men for næstens skyld.

Det er en logisk følge af denne tankegang, at kristen levevis ikke er baseret på overholdelse af bestemte enkeltregler. Der er ingen regler for, hvad man må spise; der er ingen krav om bestemte bedetider, påklædning, pilgrimsrejser eller lignende.

Kalenderen, fester osv.

De store verdensreligioner har hver deres egen kalender og tidsregning, men den kristne har fået en særstilling på grund af kristendommens relative dominans i det globale samfund. Vor tidsregnings begyndelse blev fastsat ud fra det, som man antog for at være Jesu fødselsår. Kalenderens inddeling i syv-dages-uger går tilbage til den bibelske (altså jødiske) skabelsesmyte. Jødernes ugentlige hvile- og helligdag, sabbatten, er lørdag. Da de første kristne menigheder begyndte at skille sig ud fra jødedommen, bibeholdt de princippet om en ugentlig helligdag, men flyttede den til søndag, som er Jesu opstandelsesdag. Søndag er således blevet ugentlig helligdag i alle kristent dominerede lande, men også i nogle ikke-kristne lande, hvor der ikke var en tradition for en ugentlig helligdag, fx i Indien.

Det kristne rituelle år er opbygget, så de forskellige højtider sættes i forbindelse med begivenhederne i Jesu liv og død. De vigtigste er følgende:

Kristendommens højtider		
Jul		Jesu fødsel
Påske	Palmesøndag	Jesu indtog i Jerusalem
	Skærtorsdag	Den sidste nadver Jesus arresteres og dømmes
	Langfredag	Jesus korsfæstes
	Påskedag (søndag)	Jesus opstår
Kristi Himmelfarts dag	(40 dage efter påskedag)	Jesu himmelfart
Pinsedag	(Søndag, syv uger efter påskedag)	Disciplene modtager helligånden Den første menighed stiftes

Kristendom og samfund

Kristendommen har som tidligere nævnt i høj grad udviklet sig som en europæisk religion på trods af dens mellemøstlige oprindelse. Vi skal derfor i første omgang kaste et blik bagud i Europas historie.

Fra det 4. århundrede var kristendommen den dominerende religion i Romerriget. Herfra bredte den sig i løbet af få århundreder til hele Europa, og i middelalderen var den klart den dominerende faktor i europæisk kultur. På trods af konflikter og magtkampe mellem konger og fyrster på den ene side og kirkens ledere på den anden, var der generel enighed om, at kristendommen var samfundets ideologiske grundlag.

Men fra renæssancen kom der revner i den uproblematisk syntese mellem religion og samfund. Med det 18. århundredes oplysningstid og det 19. århundredes industrialisering og videnskabeliggørelse af kulturen blev sekulariseringen en afgørende faktor i europæisk kultur, især i de protestantisk prægede områder. Religionen mistede samfundsmæssig betydning og blev i højere grad en privat sag. Det skyldtes dels de nævnte samfundsmæssige faktorer: Når videnskaben giver gode forklaringer på mange spørgsmål, og når industrien et langt stykke vej sikrer samfundets trivsel, uden at man er underkastet naturens luner, så har samfundet ikke i samme grad som tidligere brug for religion. Dels

Vor Frue Kirke,
Svendborg.

skyldtes det nogle elementer i kristendommens eget ideindhold: Det gælder for det første tanken om, at Gud står uden for verden og har skabt verden – som altså ikke er hellig – og sammenhængende hermed, at mennesket er skabt som skabningens herre. For det andet gælder det det fokus på menneskets trivsel og velbefindende – frem for rent religiøse, kultiske hensyn – som er markant i Jesu forkyndelse og praksis.

I Europa og Amerika har man således en række samfund med kristen dominans. Det gælder i antal, og det gælder med hensyn til idégrundlag: menneskerettigheder, individets ukrænkelighed, og – især i Nordeuropa – samfundsmæssig solidaritet med de svageste i samfundet (velfærdsstaten). Men det er samtidig karakteristisk for disse kristne samfund, at de adskiller religion og politik, og at de har religionsfrihed indbygget i samfundsordningen.

Udviklingen i Danmark i årene efter årtusindskiftet er der en række spændende udviklingstendenser i det religiøse landskab i Danmark. Vi skal pege på tre ting. – Religion er generelt kommet til at fylde mere i det offentlige liv. Det skyldes bl.a., at der er i kraft af indvandring er kommet en stor muslimsk befolkningsgruppe i Danmark, at der på verdensplan og her i landet er opstået en lille, men markant bevægelse af militante islamister, og generelt at globaliseringen har ført til mange eksempler på religions- og kulturmøde.

Nogle drager den konsekvens, at man derfor må til i højre grad at inddrage religiøse hensyn i det politiske og offentlige liv. Andre mener modsat, at man i denne situation netop må trække skarpere grænser mellem religion og samfund og afvise religiøse argumenters og hensyns berettigelse i det offentlige rum.

- Folkekirkeordningen fungerer stadig på den måde som det er fastsat i Grundloven af 1849, og den har stadig klart flertallet af befolkningen som medlemmer, ca. 80%. Men medlemstallet er faldende, og flere og flere sætter spørgsmålstegn ved, om man skal bibeholde den stats-tilknyttede folkekirke.

- Folkekirken har altid rummet mange forskellige synspunkter og tendenser. I mange årtier var modsætningsforholdet mellem "missions-folk" (Indre Mission) og grundtvigianere af stor betydning. I dag er der muligvis snarere tale om, at der opstår nye forskelle i måden, man opfatter folkekirkens rolle på. Mange ønsker i det væsentlige en fortsættelse af det traditionelle, civil religion-agtige kirkeliv (om civil religion, se s. 32). Men andre prøver at dreje det folkekirkelige liv i retning af kirkelig aktivisme og besætter for eksempel kirker i bestræbelsen på at forhindre udvisning af asylsøgere.